

DORIN STĂNESCU

ȘAMPANIA ' REGILOR

O ISTORIE A PRIMEI FABRICI DE ȘAMPANIE
DIN ROMÂNIA, PIVNIȚELE RHEIN & CIE
(1892-2022)

POLIROM
2022

Capitolul 2

Regele Carol I și construirea identității industriale la Azuga

Casa Regală a României și așezările de pe Valea Prahovei, 1881-1947

A fost o vreme când numai păsările cerului, freamătul pâraielor sau... jalea pribegilor întrerupeau liniștea codrilor. Și în vremea aceea venit-au de departe, pe meleagurile Peleșului năvalnic, un prinț și o prințesă și-au adus localităților de la obârșia Prahovei: propășire și avânt, iar neamului românesc: mărire și glorie.

Ion G. Babeș, *Spitalul Principele Nicolae din Azuga-Bușteni*

Regele Carol I este una dintre cele mai mari personalități ale istoriei noastre, fiind considerat, pe bună dreptate, artizanul independenței de stat a României, al modernizării instituționale și economice a țării. În paginile următoare, pe baza documentelor din arhive, dar și a literaturii memorialistice, vom urmări, ca studiu de caz, maniera în care Regele Carol I s-a dovedit a fi fost nu doar un „teoretician” al modernizării, ci mai ales un practician al acesteia. Modul în care regele și-a pus amprenta pe edificarea unei zone și transformarea ei dintr-un spațiu pustiu într-un areal al modernității, un crâmpci de Elveție rătăcit în Țara Românească, după cum se afirma admirativ în publicațiile interbelice¹, poate fi observat și studiat cel mai bine în arealul cuprins între Sinaia și Predeal.

Reușita acestui demers ne demonstrează că fiecare cuvânt și fiecare gest ale Regelui Carol I au fost pe deplin confirmate de faptele sale. Astăzi, la mai bine de un secol și jumătate de la sosirea Regelui Carol I pe aceste meleaguri, orașele Sinaia, Bușteni, Azuga încă poartă amprenta suveranului, iar ctitoriile

1. C. Ionescu, *Al treilea anuar al Bucegilor 1928*, Sinaia, 1928, p. 29.

sale, precum și unele obiective economice îndeplinite cu sprijinul său încă sunt viabile și au capacitatea de a contribui la viitorul acestor localități.

Carol I la Sinaia. Ridicarea Castelului Peleş

Așezările de pe Valea Prahovei își datorează începuturile, așa cum am arătat în capitolul anterior, elitei medievale care, prin ctitorirea unor lăcașuri de cult, a pus fundamentele pe care mai târziu comunitățile umane s-au stabilit în zonă. Însă se impune observația că saltul fără precedent al Sinaiei, Bușteniului și mai ales Azugăi este opera Regelui Carol I, iar în paginile următoare vom și argumenta derularea acestui proces.

Ajuns printr-o fericită întâmplare, chiar în primul an al domniei, la mănăstirea Sinaia, viitorul rege s-a atașat de meleagurile de aici, ceea ce a contribuit la schimbarea în doar câteva decenii a înfățișării întregului areal al zonei montane a județului Prahova.

Într-o lucrare apărută în 1924 și scrisă de un împătimit al munților și al așezării de la Sinaia¹, găsim relatată cu lux de amănunte prima vizită pe care domnitorul Carol I o întreprinde în județul Prahova, ajungând până la mănăstirea Sinaia. Plecat la primele ore ale dimineții pe 5 august 1866, cu un poștalion tras de opt cai și însoțit de D.A. Sturdza, Carol Davila și maiorul Ștefan Fălcoianu, domnitorul a sosit la Ploiești pe la ora 9, iar de aici a pornit spre munți, dar nu înainte de a se opri, după cum era obiceiul vremii, să ia masa de prânz la conacul boieresc de la Băicoi, unde fusese întâmpinat de amfitrionă, prințesa Cleopatra Trubețkoi. Aceasta a purtat o agreabilă conversație cu prințul despre faptul că, întâmplător, în urmă cu multe decenii, participase la căsătoria părinților oaspetelui. Pe la amiază, alaiul domnesc intra în comuna Podul Neagului, iar clopotele mănăstirii Sinaia au început de îndată să răsună. Întâmpinat de stareț și de călugării mănăstirii, care îl vedeau pentru prima oară pe domnitorul țării, oaspetele a asistat la un tedeum. Pe la ora 19, Carol I lua cina – mămăliguță, păstrăvi și pui fript. A doua zi, la ora 5 dimineața, prințul pleca spre alte așezări din Prahova². De prisos să mai spunem că nici pâine nu se găsea aici, iar suita domnească adusesse pâinea de la București.

1. Mihai Haret, *Castelul Peleş*, Editura Cartea Românească, București, 1940. Mihai Gold Haret (1884-1940), nepot după soră al lui Spiru Haret, a fost un împătimit al drumețiilor montane și președinte al Turing-Clubului, autor al unora dintre primele ghiduri turistice montane, al unor articole și lucrări dedicate temei care l-a pasionat tot timpul.
2. Mihai Haret, *op. cit.*, pp. 8-9.

Peisajul, ce-i amintea de locurile natale, l-a fascinat pe tânărul domnitor, care a revenit la mănăstirea Sinaia și în anul următor, apoi în 1868, 1870, iar în 1871 a petrecut aici întreaga vară, alături de soția sa, Elisabeta. Mănăstirea și chiliile sale sobre aveau să găzduiască pentru mai bine de un deceniu perechea domnească, dornică să fugă de zăpușeala și praful din București.

La un an după tumultuoasa aventură a Republicii de la Ploiești, în ziua de 19 august 1871, Carol I îi scria tatălui său următoarele: „Aci la Sinaia ne vin mereu vizite și regulat suntem 18 și 20 la masă. Aceasta ne distrează și ne înveselește viața. Jos la baza înălțimei, deasupra căreia se ridică mănăstirea, s-a clădit un otel în stil elvețian, care acuma este plin de vizitatori. Proectăm și noi construcția unui chalet elvețian, ca să avem unde ședea în timpul veri, căci aerul aci este mereu răcoros și curat”¹. Obligațiile înaltei demnități îl solicită intens pe domnitorul Carol I. Căldurile extreme ale verilor câmpiei muntene, praful stârnit la fiecare deplasare, precum și veșnica dezordine valahă erau epuizante pentru prințul sosit din altă societate, mult mai așezată. Să nu uităm că la 1877, când țarul Alexandru a venit la Ploiești, norii uriași de praf l-au determinat să solicite suplimentarea numărului de sacagii care să împrăștie mari cantități de apă pe ulițe pentru a face aerul respirabil. Și în București era aceeași situație. Iarna nămeți uriași, iar primăvara și toamna noroaie care făceau viața și mai grea. Regina Elisabeta povestea peste ani că, la venirea sa în țară, în 1869, „nici o doamnă nu punea piciorul în stradă. Era neplăcut, chiar imposibil, fiind noroi peste tot”².

Lipsa drumurilor pietruite din marile orașe și a căilor ferate care să lege regiunile țării era urmarea naturală a uriașei rămăneri în urmă a acestor meleaguri. Condițiile vitrege erau reflectate și în versurile unui cântec foarte popular la vremea aceea: „Să te ferești/ de foametea din Găiești,/ de noroaiele din Ploiești...”. Să nu ne închipuim însă că în alte zone ale țării lucrurile stăteau mai bine. Aveau să mai treacă decenii bune până să ajungă modernizarea cel puțin în zonele urbane.

Iată de ce nu trebuie să ne mire preferința domnească pentru Sinaia, pentru liniștea munților și aerul curat de aici. Din aceste considerente, una dintre preocupările domnitorului, în puținul timp liber care îi rămânea, era de a găsi un loc adecvat pentru a-și ridica o reședință aici. Inițial mănăstirea Sinaia a putut oferi adăpost pentru o suită restrânsă, de 20 de persoane, ulterior însă cele 60-70 de persoane de la curtea domnească erau cu greu cazate aici, iar nevoia unui spațiu mare și mai puțin constrângător

1. *Ibidem*, p. 11.

2. Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX. Europenizarea*, Editura Litera Internațional, București, 2011, p. 69.

devenea stringentă. Venise vremea ca perechea domnească să-și ridice propriul castel. Lungile plimbări prin pădurile și luncile din jurul mănăstirii au condus la identificarea unui areal care să permită construirea unei reședințe conforme cu înaltul rang domnesc. Însă lucrurile nu erau simple. O problemă majoră era achiziția unui teren aici, la Sinaia.

La 1870, cel mai mare proprietar din zona actualei localități Sinaia era Eforia Spitalelor Civile. Întrucât donatorii au interzis prin dispoziții exprese, consemnate în actele de danie, vânzarea proprietăților care alcătuiau zestrea acestei instituții, Eforia nu avea voie să înstrăineze nici un bun mobil sau imobil, iar dorința perechii domnești era aproape imposibil de împlinit. În 1872, impulsionat de dorința de a obține un teren pe care să fie ridicată viitoarea reședință domnească, domnitorul Carol I purta la București o primă discuție cu prințul Dimitrie Grigore Ghica, întâiul dintre cei cinci efori ai fundației. Curând aveau să se vadă și urmările acestei întâlniri. O soluție de compromis care fusese identificată pentru îndeplinirea augustei dorințe a fost ca domnitorul să cumpere de la alți proprietari din zonele adiacente localității Sinaia și să ofere 2.000 de pogoane în schimbul celor 1.000 care corespundeau cerințelor sale¹. Pasul următor a fost cumpărarea unor terenuri de la Scarlat Kretzulescu², un alt mare proprietar din zona Sinaia-Predeal. Au urmat negocieri, iar în cele din urmă actele cu Scarlat Kretzulescu au fost semnate cu doar câteva zile înainte de moartea acestuia³. Prin urmare, schimbul cu Eforia Spitalelor Civile s-a materializat, fără ca aceasta să fie păgubită și fără a se încălca în vreun fel dorințele testamentare ale donatorilor.

Din acel moment, lucrările pentru construcția palatului puteau începe. A mai trecut totuși ceva timp până când s-a dat startul zidirii efective a ansamblului, deoarece terenul trebuia pregătit. Abia la 10/22 august 1875 a fost pusă piatra de temelie a Castelului Peleş⁴. Domnitorul Carol I a făcut și alți pași pentru a-și stabili aici, la Sinaia, reședința de vară, achiziționând proprietăți din ce în ce mai întinse. Pe termen lung, scopul era de a-și asigura independența economică, reducând dependența de finanțarea

1. *Ibidem*, p. 12.

2. Scarlat Kretzulescu (1800?-1873), din vechea familie a boierilor Kretzulescu, a fost colonel în armata română și ministru al Cultelor în vremea domniei lui Alexandru Ghica. După 1848 a devenit întreprinzător al serviciului poștei. Cel mai cunoscut membru al familiei în epocă a fost fratele său mai mic, Nicolae Kretzulescu (1812-1900), medic, membru al Academiei Române, diplomat și prim-ministru al țării în 1862-1863 și 1865-1866.

3. Mihai Haret, *op. cit.*, p.14.

4. Léo Bachelin, *Castel-Pelesch. Le chateau Royal de Sinaia*, Firmin Didot&Cie, Paris, 1893, p. 31.

publică venită sub formă de listă civilă, care suscita de multe ori atacuri din partea presei sau a opoziției. Pentru materializarea acestui obiectiv, începând din anul 1872 și vreme de încă două decenii, în numele Regelui Carol I au fost purtate o serie de negocieri cu marii proprietari ai zonei, pentru a putea cumpăra moșii în arealul dintre Sinaia și Predeal, care să constituie domeniul său privat.

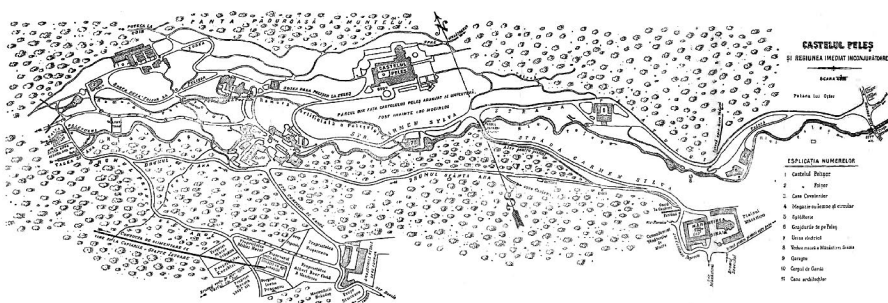
Afirmația anterioară este dovedită de jurnalul Regelui Carol I, un document de prim rang ce ne oferă o perspectivă a manierei în care a decurs acest proces, întrucât regele menționează deseori această preocupare a sa. În data de 12/24 mai 1882, regele scrie: „Trimis pe Basset să trateze cu Kretzulescu vânzarea tuturor munților de la Sinaia, 400.000 franci”¹. S-a negociat rapid, iar două zile mai târziu regele consemna că tranzacția a fost realizată, el semnând dispoziția prin care Banca Națională îi plătește lui Kretzulescu suma de 400.000 de franci². Pe 7 iunie 1882, regele consemnează din nou o discuție cu secretarul său particular Louis Basset despre cumpărarea unor proprietăți la Sinaia. Se impune să remarcăm și faptul că, provenind dintr-o familie princiară bogată, Carol I a dispus de fondurile necesare pentru a se angaja într-un proiect de anvergura ridicării Castelului Peleş, dar și pentru a investi inteligent în cumpărarea unor terenuri care ulterior aveau să genereze beneficii. Acest fapt a fost salutar, întrucât lista civilă a domnitorului, ulterior a Regelui Carol I nu era însemnată în raport cu cele ale altor monarhi europeni³, iar ridicarea castelului ar fi împovărat și mai mult bugetul modest al țării.

Cele două acțiuni desfășurate în paralel – procesul de formare a domeniului privat din zona montană a județului Prahova și ridicarea Peleşului – reprezentau părți ale unei viziuni pe care Regele Carol I a conturat-o sub forma unui proiect de dezvoltare pe termen lung privind drumul pe care atât țara, cât și dinastia trebuiau să-l parcurgă.

Revenind la prezența în zonă a perechii regale, vom mai spune că mănăstirea Sinaia avea să rămână gazda suveranilor până în vara anului 1883, când lucrările de la Castelul Peleş au permis stabilirea reședinței aici⁴. Peste

1. Carol I al României, *Jurnal*, vol. I: 1881-1887, stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 148.
2. *Ibidem*.
3. Nicolae Șt. Noica, Ștefan Petrescu, *Domeniul Coroanei. Instituția model a lui Carol I după 130 de ani*, Editura Vremea, București, 2014, p. 8.
4. Nu vom insista asupra etapelor ridicării castelului, a planurilor și arhitecților și a detaliilor privind elementele decorative, întrucât de-a lungul timpului au apărut o serie de monografii valoroase despre castelul Peleş, în care sunt prezentate în amănunt aceste aspecte.

ani, în 1903, Regele Carol I avea să evoce vremurile petrecute la mănăstirea Sinaia astfel: „Scumpe și dulci amintiri ne leagă de această veche biserică [...] în acest lung șir de ani, Mănăstirea Sinaia a fost scaunul Meu domnesc, primind astfel o sfințire istorică”¹. La 7 octombrie 1883, castelul² era inaugurat cu fast, în prezența unei asistențe numeroase. După cum avea să relateze Louis Basset, costul total, incluzând lucrările ulterioare, dar și mobilierul, s-a ridicat la impresionanta sumă de 16.000.000 de lei aur³. Și, sublinia Basset, „pentru a îndrepta o credință greșită care se exprimă uneori, repetăm încă o dată că Statul n-a dat nici un ban pentru tot ceea ce s-a făcut la Sinaia”⁴.

Planul Castelului Peleș și al împrejurimilor
(Mihai Haret, *Castelul Peleș*)

1. Cuvântare după târnosirea bisericii mănăstirii Sinaia, 26 mai 1903, în *Cuvântările Regelui Carol I, 1887-1914*, vol. II, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1929, p. 293.
2. Este important de consemnat și faptul că în paralel cu edificarea Peleşului un alt obiectiv major – calea ferată Ploiești-Predeal-Brașov – avea să fie inaugurat în 1879, iar acest eveniment era la fel de semnificativ pentru dezvoltarea zonei ca și stabilirea reședinței regale la Sinaia. Trenul a reprezentat pentru Carol I și familia regală modalitatea ideală de călătorie. Căile ferate au ușurat deplasarea suveranilor, a membrilor curții regale și ai guvernului, dar, mai ales, au fost motorul care a impulsionat schimburile comerciale. Până la inaugurarea căilor ferate, exporturile se făceau pe cale maritimă, Dunărea și Marea Neagră fiind rutele mai rapide, sigure și ieftine în raport cu greoiul transport terestru bazat pe tracțiune animală. Calea ferată București-Ploiești-Predeal-Brașov a oferit concomitent o rută suplimentară, dar și o mare arteră de transport pentru exportul produselor în Europa Centrală și Occidentală. Și în plan intern construirea sistemului feroviar românesc și implicat a liniei menționate mai sus a contribuit la unificarea pieței economice naționale și la valorificarea bogățiilor naturale ale țării, dar și a produselor fabricilor care tocmai începeau să activeze aici, la Azuga, Bușteni ori Sinaia.
3. Mihai Haret, *op. cit.*, p. 30.
4. *Ibidem*.